

Der Āyurveda und die Rekonstruktion seiner ältesten Quelle

FWF-Projekt P23330-G15
(Philosophie und Medizin
im frühklassischen Indien III)

Karin Preisendanz
Institut für Südasien-, Tibet- und
Buddhismuskunde, Universität Wien

Was ist Āyurveda?

- Sanskrit *veda* = Wissen
- Sanskrit *āyus* = Leben
- *āyus* + *veda* → „Wissen vom Leben“ (*āyurveda*)

Fragen über Fragen (1)

- (1) Was ist „Leben“?
- (2) Warum die Bezeichnung „Āyurveda“?
- (3) Ziel und Zweck?
- (4) Für wen und wozu?
- (5) Welche Bereiche hat der Āyurveda?
- (6) Was ist sein Kontext?

Fragen über Fragen (2)

- (7) Woher kommt der Āyurveda?
- (8) Wann ist er entstanden?
- (9) Was sind seine Quellen?
- (10) Welche ist die älteste Form der ersten Āyurveda-Werkes?

Antworten der Tradition

- älteste Werke ca. 1.-2. Jh. u.Z.
- Sammelwerk des Caraka
(Carakasamhitā)
- Sammelwerk des Suśruta
(Suśrutasaṃhitā)
- emisch
- etisch

Die Carakasamhitā

- acht Bücher
- achtfacher Fragenkatalog zum Āyurveda (Buch 1, 30. Kapitel)

(1) Was ist „Leben“? (*āyus*)

- Fortdauern der Geistigkeit
- Lebendigsein
- das, was den Körper trägt/erhält
- Verbindung von Körper, Sinnen, Geist und Selbst
- das sich im Wandel beständig Fortsetzende
- Resultat der ärztlichen Bemühung

„Leben“ (*āyus*)

- Fortdauern der Geistigkeit → „Lebensspanne“
- das, was den Körper trägt/erhält → „Lebenskraft“

(2) Warum die Bezeichnung „Āyurveda“?

- (A) vermittelt Wissen über das Leben
- (1) von seiner Kennzeichnung her
- (2) angenehm vs. unangenehm
- (3) ersprießlich vs. unersprießlich
- (4) (natürliche) Dauer vs. Nicht-Dauer
- (B) vermittelt Wissen über Substanzen, Eigenschaften und Therapien

(3) Ziel und Zweck des Āyurveda

- A) Erhaltung des gesunden Zustandes
- B) Heilung krankhafter Veränderungen
- A) ausgewogenes Verhältnis der drei Körperkonstituenten (*dhātu*) Wind, Galle und Schleim = **Gesundheit**
- B) unausgewogenes Verhältnis = **Krankheit** → Konstituenten werden zu Störfaktoren (*doṣa*)

(4) Für wen und wozu der Āyurveda?

- Studium erlaubt für Angehörige der **drei oberen Stände**
- Erfüllung der jeweils zugedachten Aufgabe durch Studium (und Praxis)
- Erlangung der **drei menschlichen Ziele**
  - (1) religiöser Verdienst
  - (2) materielle Güter
  - (3) emotionale Befriedigung

(5) Welche Bereiche hat der Āyurveda?

- (1) innere Medizin
- (2) Feinchirurgie
- (3) Chirurgie
- (4) Toxikologie
- (5) Behandlung von Geisteskrankheiten
- (6) Kinderheilkunde (→ Geburtshilfe, Gynäkologie)

(5) Welche Bereiche hat der Āyurveda?

- (7) lebensverlängernde Therapien (→ Alchemie)
- (8) Kräftigungs- und Potenztherapien

(6) Was ist der Kontext des Āyurveda?

- vier traditionelle, orthodox-
brahmanische Wissenskorpora (Veda-s)
(religiöse Offenbarung)
- „Wissen der
Feuerpriester“ (**Atharvaveda**)

Atharvaveda

- Heilformeln und -sprüche
- magisch–analogisches Denken
- volkstümliche magische Medizin
- frühestes medizinisches Wissen (ca. 1000 v.u.Z.)
- materia medica, Anatomie
- Āyurveda = Teil des Atharvaveda

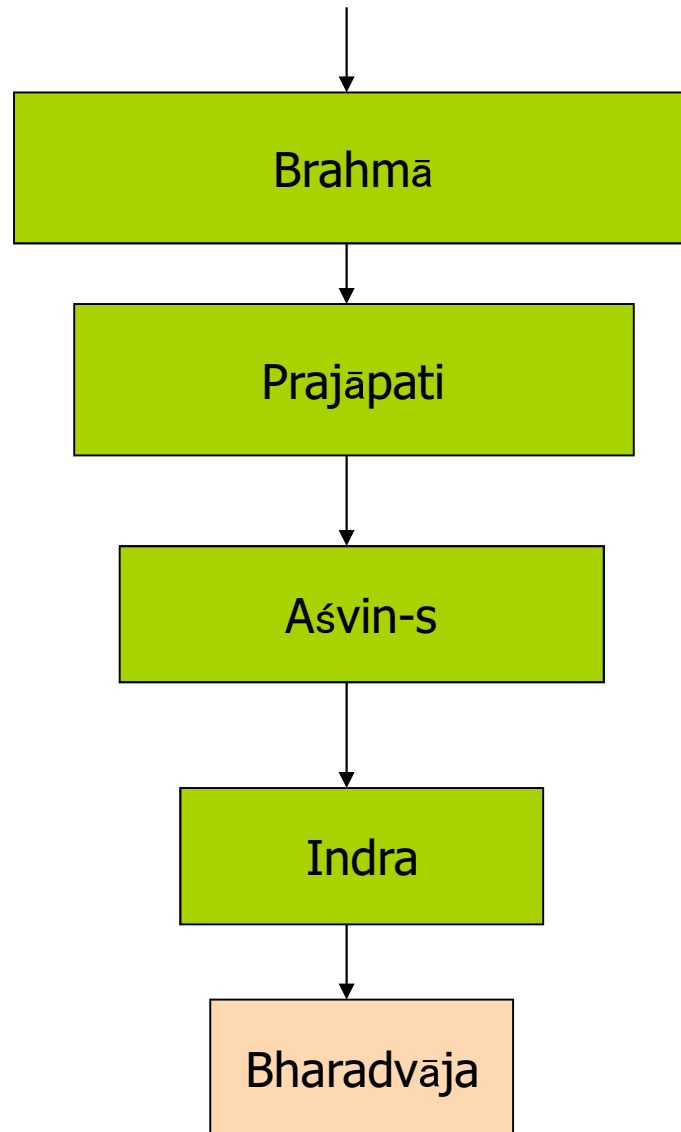

Status des Āyurveda

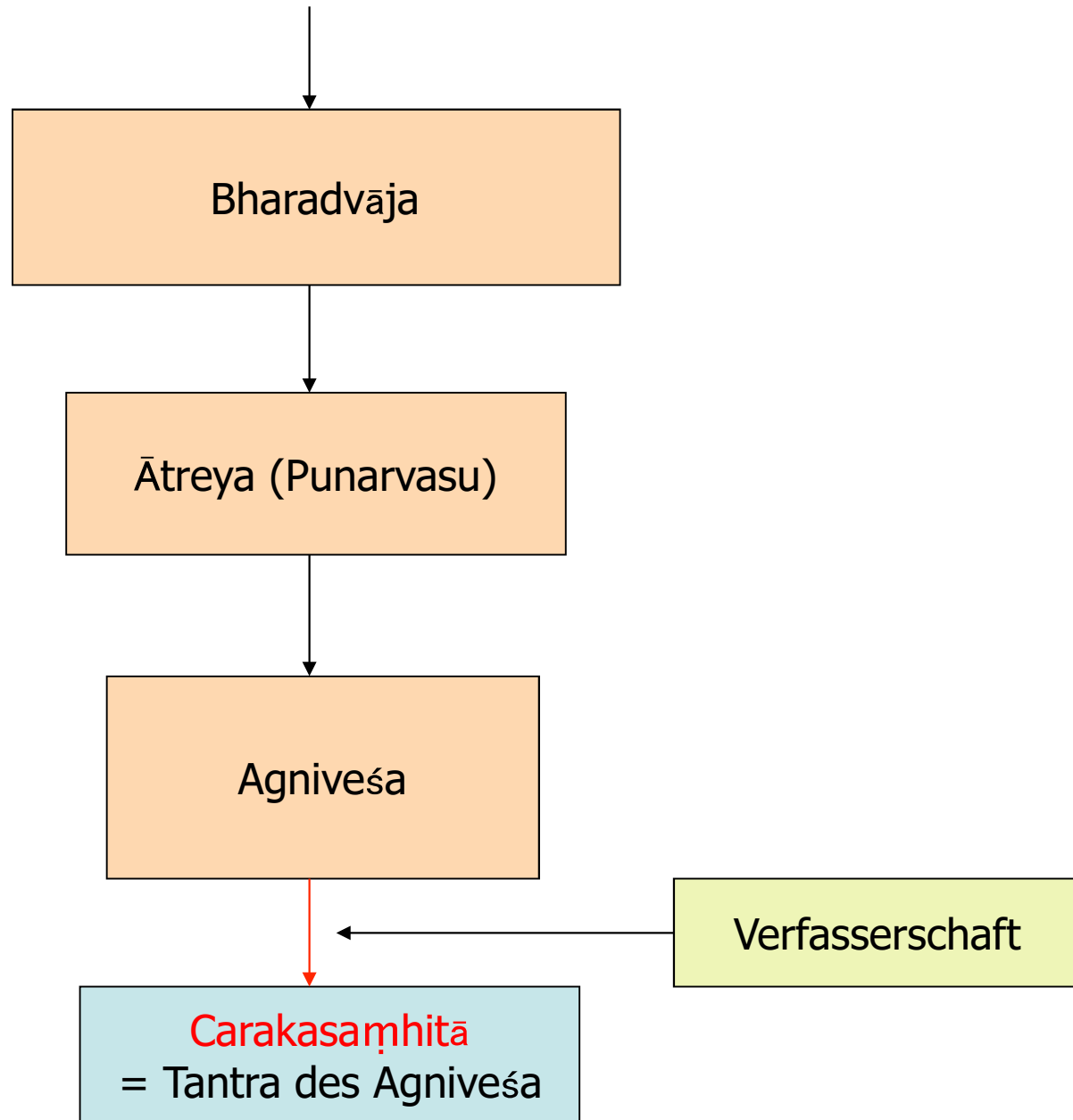

- anfangslos → ewig
- Ewigkeit → Vergleichbarkeit mit der Offenbarung (Veda-s)
- Unabhängigkeit von einem persönlichen Verfasser
- Ewigkeit = Anfangs- und Endlosigkeit

(7) Woher kommt der Āyurveda?

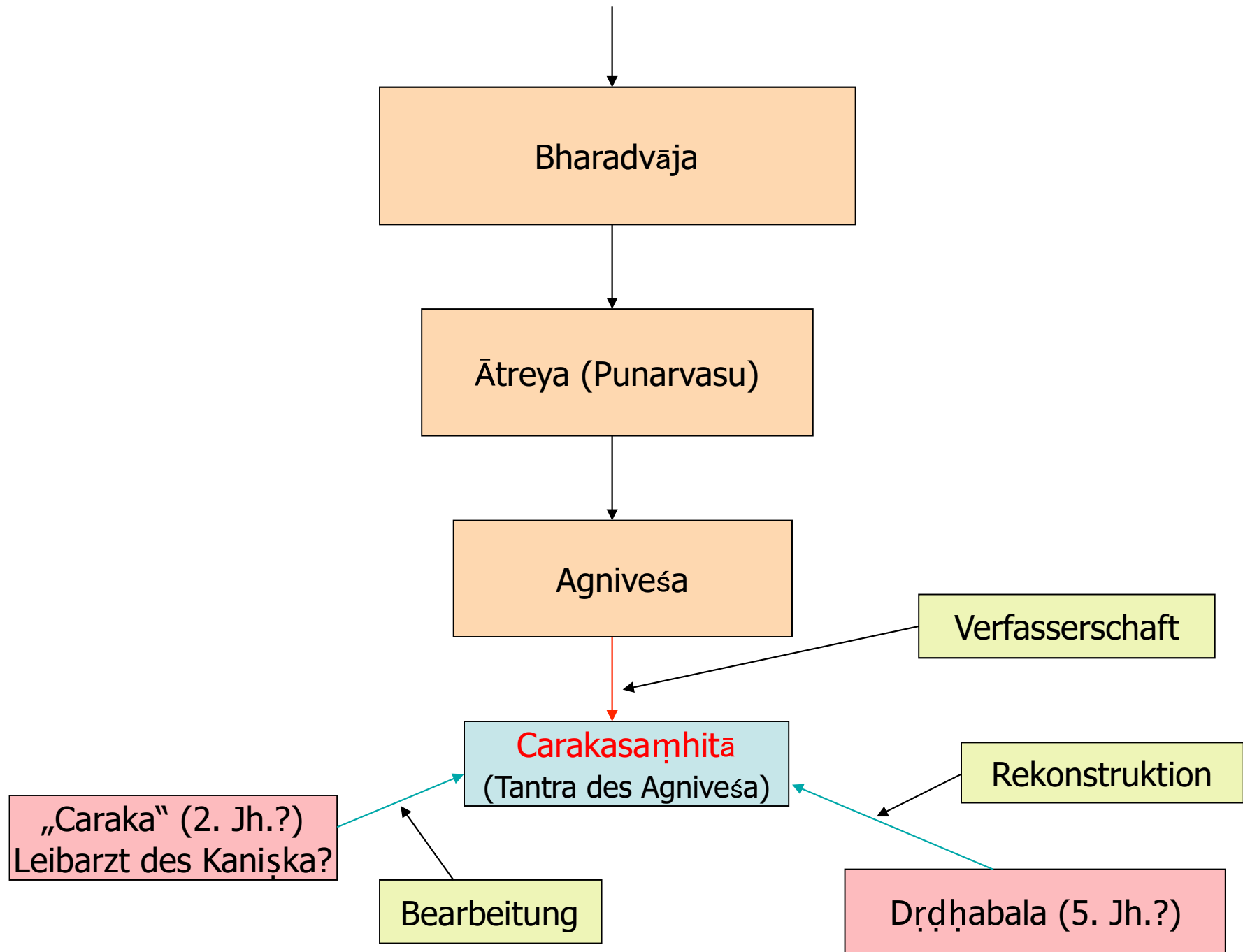

(7) Woher kommt der Āyurveda?

(7) Woher kommt der Āyurveda?

(10) Was ist die älteste
Form der Carakasamhitā?

Caraka Samhitā

Caraka

Dr̥ḍhabala

Die Überlieferung der Carakasamhitā

- Hariścandra (vor 5. Jh.?)
- verschiedene Lesungen (ab ca. 7. Jh.)
- Cakrapāṇidatta (11. Jh., Bengalen)
- kaschmirische Lesungen

Textgeschichte

- Handschriften
- Archetypus
- Papierhandschriften
- Palmblatthandschriften
- Birkenrindenhandschriften

Handschriften und Schriften

- Devanāgarī
- Bengali
- Śāradā (Kaschmir)
- Kannada (Karnataka, Südindien)

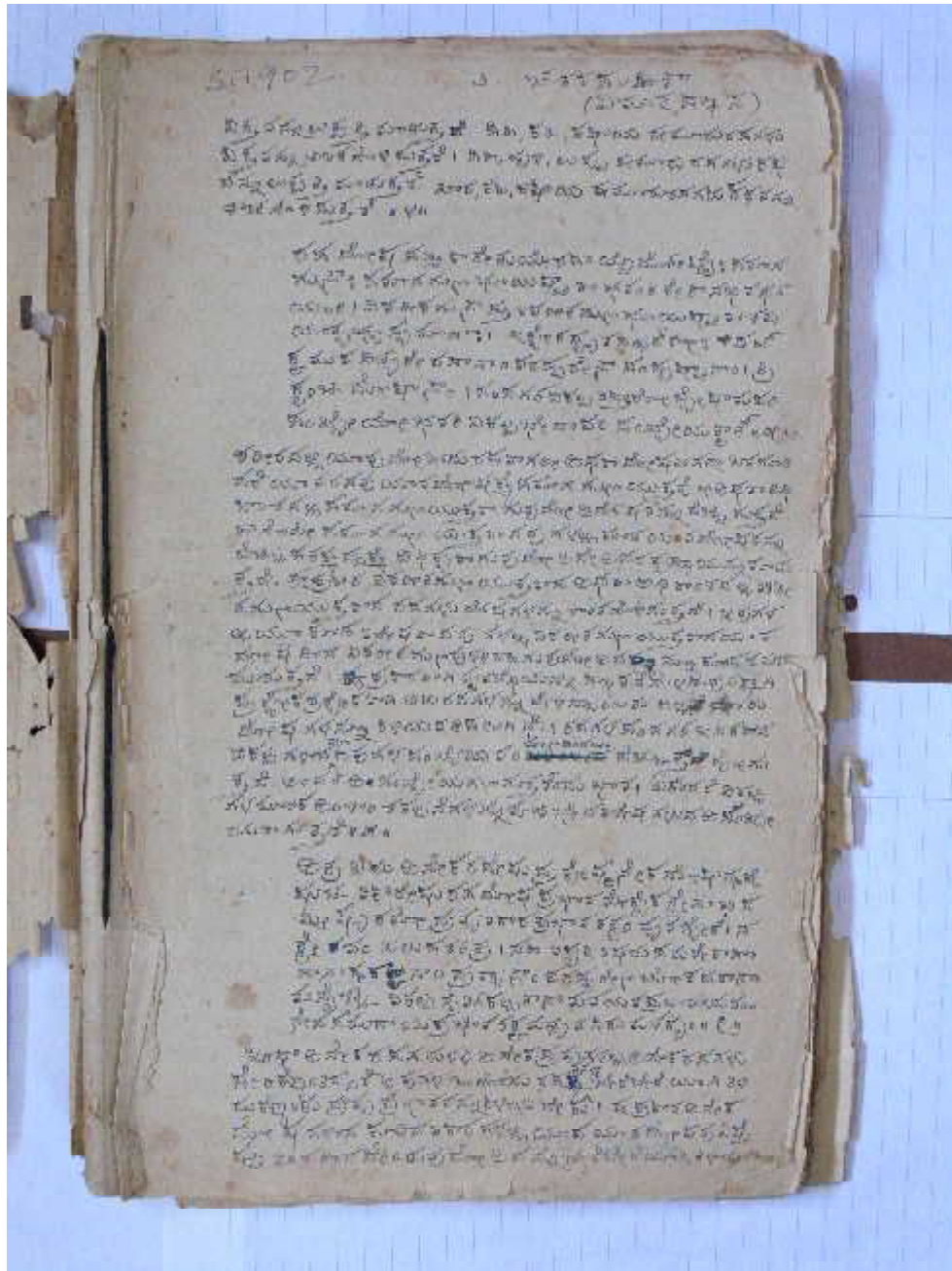
Zwei Blätter einer rubrizierten Handschrift in Devanāgarī-Schrift
(Ms. Nr. 2561, Maharaja Sawai Man Singh II Museum, Jaipur, datiert 1621/1622)

যাতিবিচারেণ ॥ বিজ্ঞানং হব্যমায়েন ॥ ব্জ্ঞানমর্জেন ॥ মোক্ষবিজ্ঞানেন ॥ বেদান্তিহোত্রেণ ॥ বেদান্তদেহেন ॥ ধর্মমামোদেন ॥ স্বীতিংগোক্ষে ॥ অংবিহাদেন ॥
দেহমবিহাদেন ॥ স্বীতিংগোক্ষে ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥
যৌবনমুখ্যমেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥
পশুবেদনা বিলাপে ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥
ভিবিবেশন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥
সংস্কৃতদেহ ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥
বহুভেদ কায়েচতদনন্তরী ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥
গিত ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥
মহোদ্যোতঃ প্রাপ্যদাবধি ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥
নামান্তঃ ॥ ৪ ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥ বেদান্তদেহেন ॥

Blatt einer Handschrift in Bengali-Schrift

(Āyurveda-Ms. Nr. 23, Calcutta Sanskrit College)

Seite einer gebundenen Handschrift in Kannada-Schrift (Ms. A.902/1, Oriental Research Institute, Mysore)

Sarasvati Bhavan Library des ehemaligen Sanskrit College,
Benares, jetzt Sampurnanand Sanskrit University

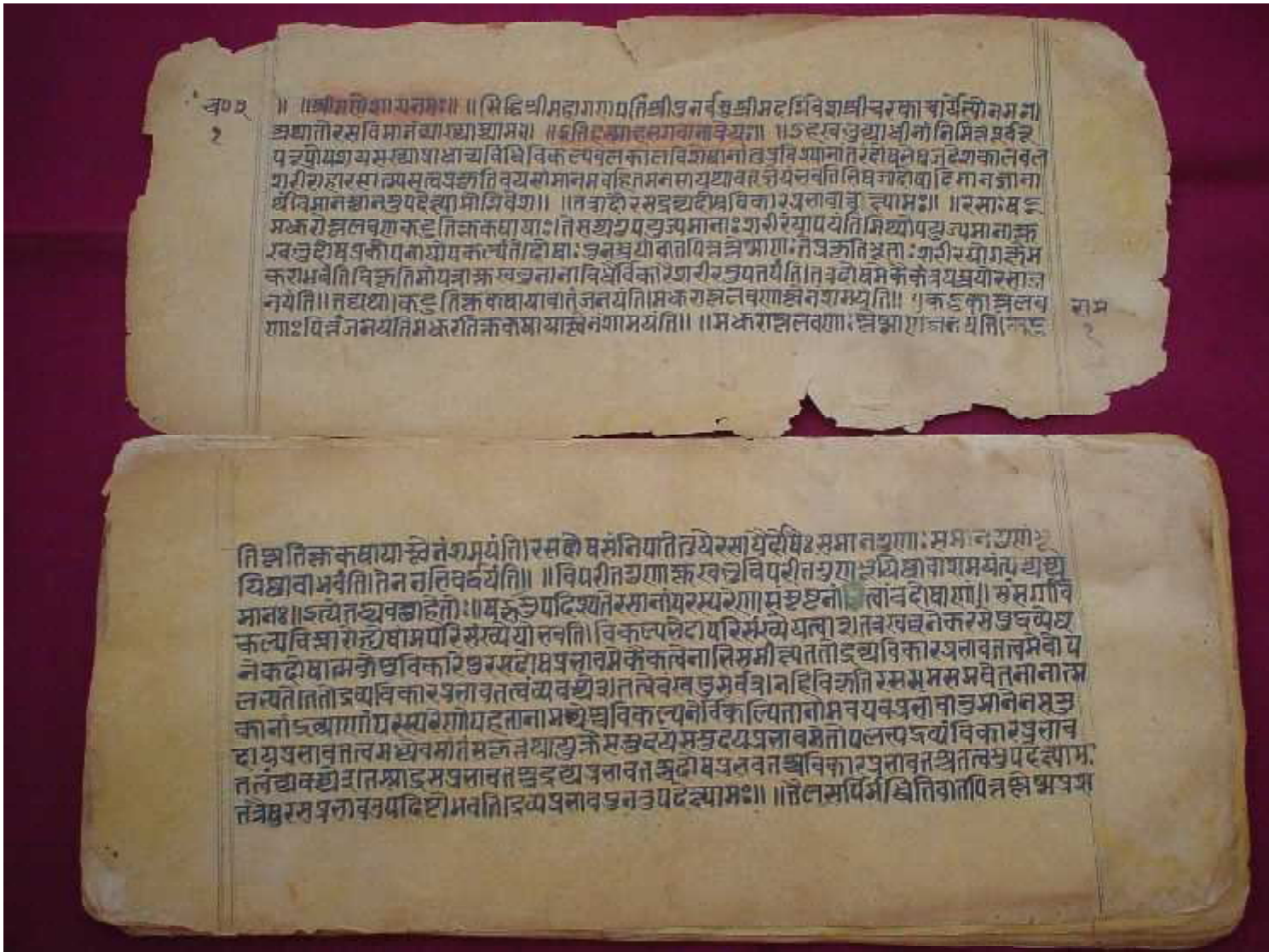
Maharaja Sawai Man Singh II Museum, Jaipur

Handschriftensammlung der Howrah Sanskrit Samaj,
Bengalen

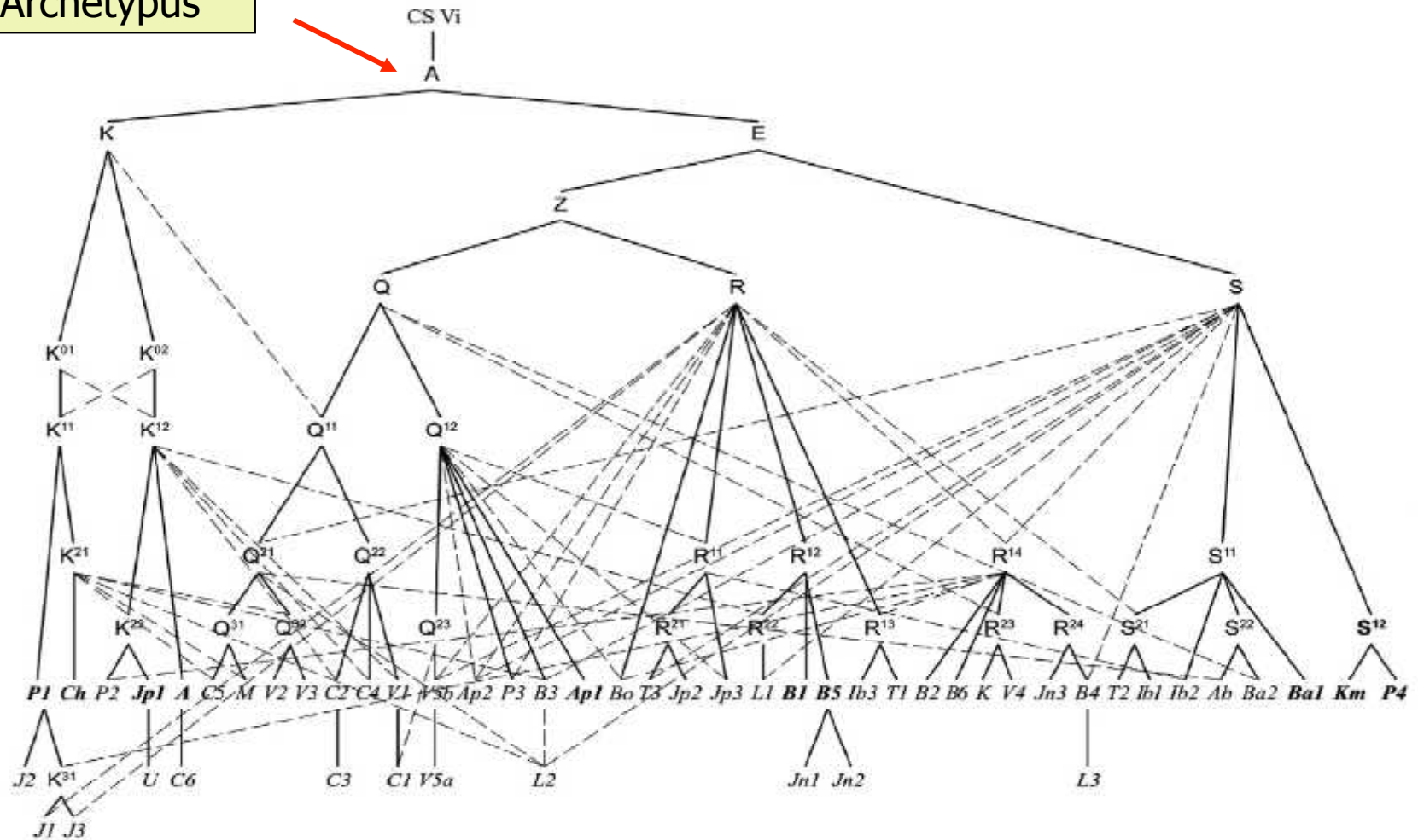
Handschriftensammlung von Gangadhar Ramkrishna Dharmadhikari,
Punatambe, District Ahmednagar

Zwei Blätter der ältesten datierten Handschrift (1592)
(Ms Nr. 5283, Bhogilal Leherchand Institute of Indology, Alipur)

Hypothetisches Stemma der Handschriften zu Carakasamhitā Buch 3, Kapitel 8 (Philipp A. Maas)

Archetypus

Textgenealogie

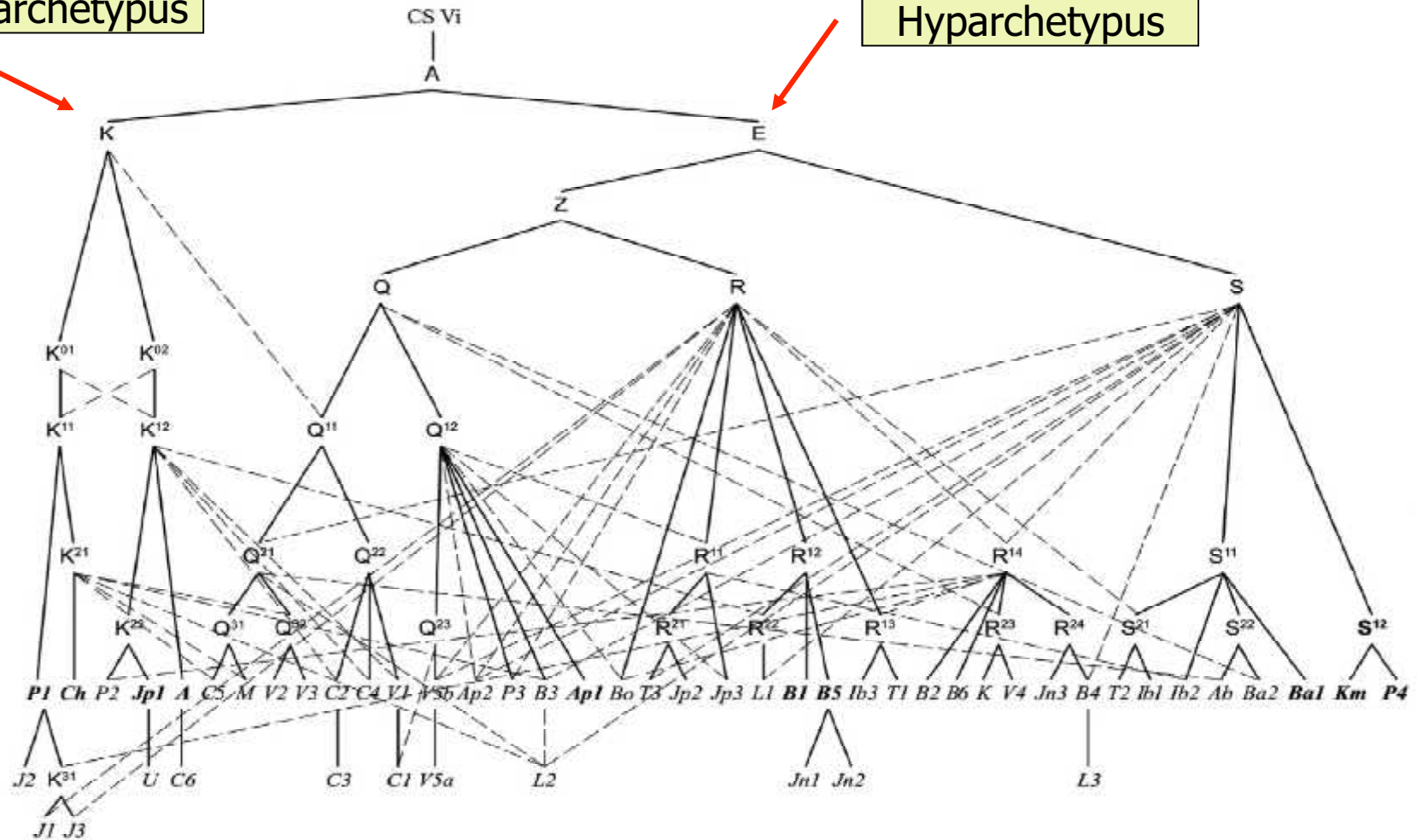

- Archetypus
- Hyparchetypus

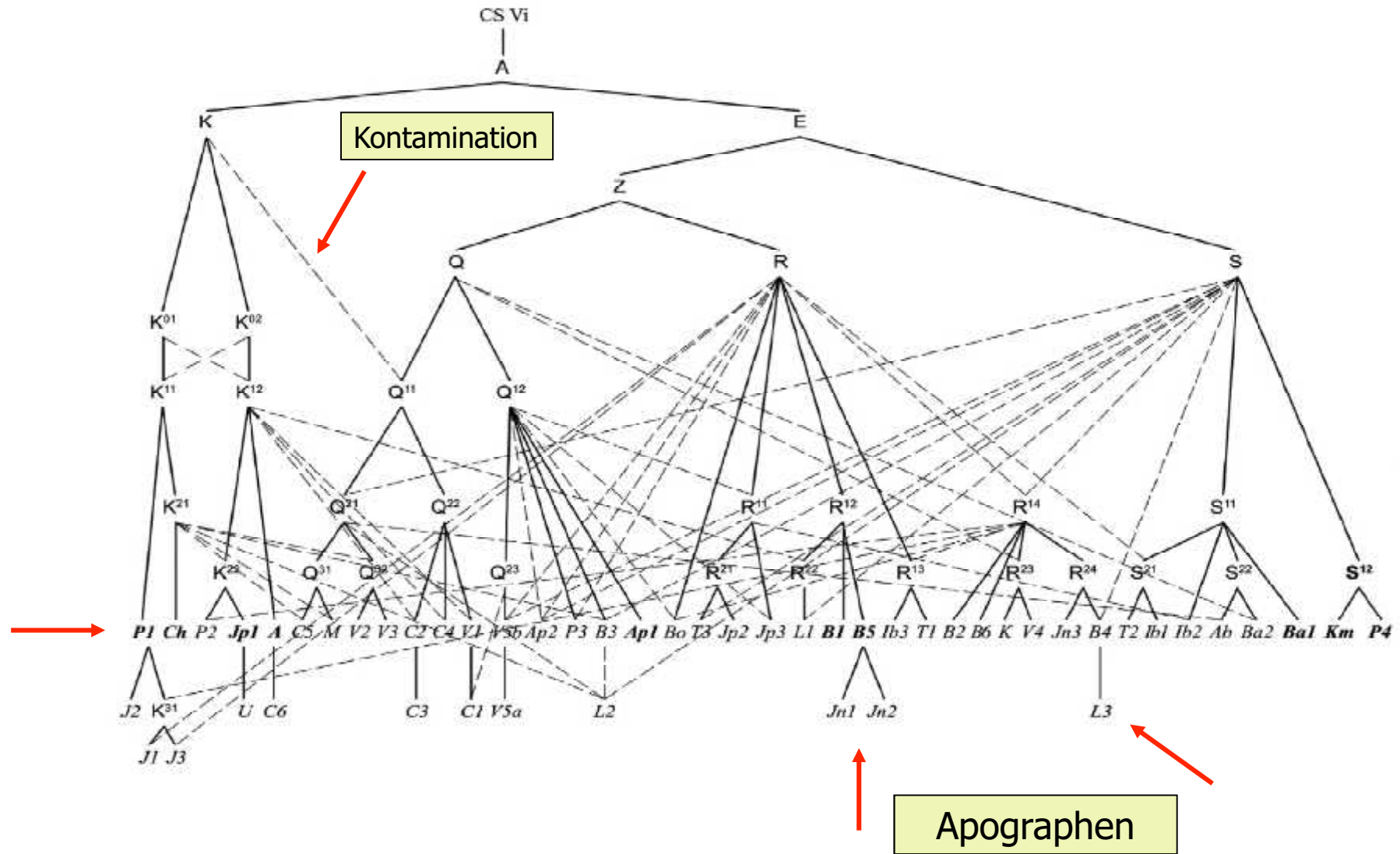
Hypothetisches Stemma der Handschriften zu Carakasamhitā Buch 3, Kapitel 8 (Philipp A. Maas)

Kaschmirischer
Hyparchetypus

Östlicher
Hyparchetypus

Hypothetisches Stemma der Handschriften zu Carakasamhitā Buch 3, Kapitel 8 (Philipp A. Maas)

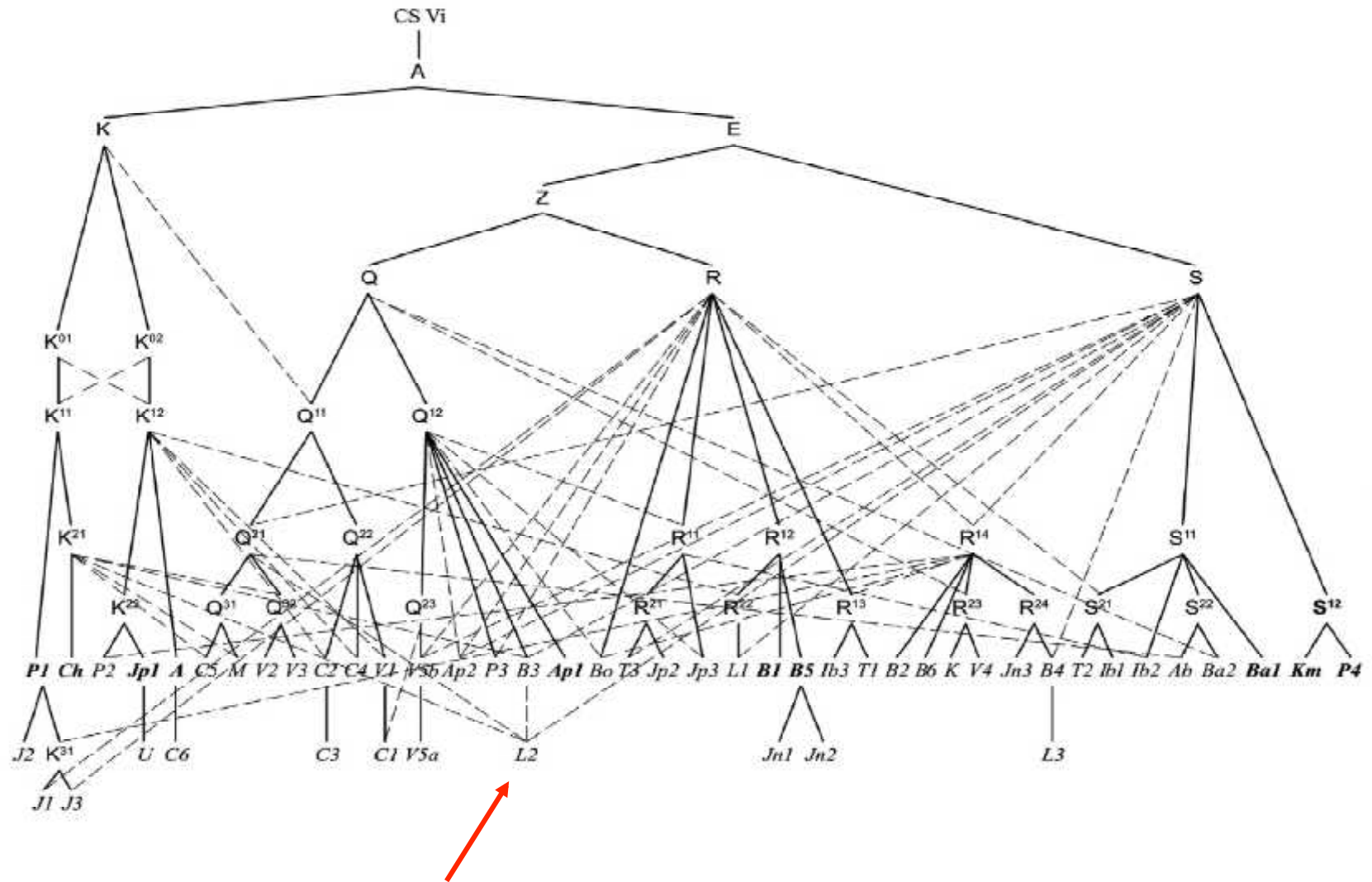

Textgenealogie

- Archetypus
- Hyparchetypus
- **Kontamination**

Hypothetisches Stemma der Handschriften zu Carakasamhitā Buch 3, Kapitel 8 (Philipp A. Maas)

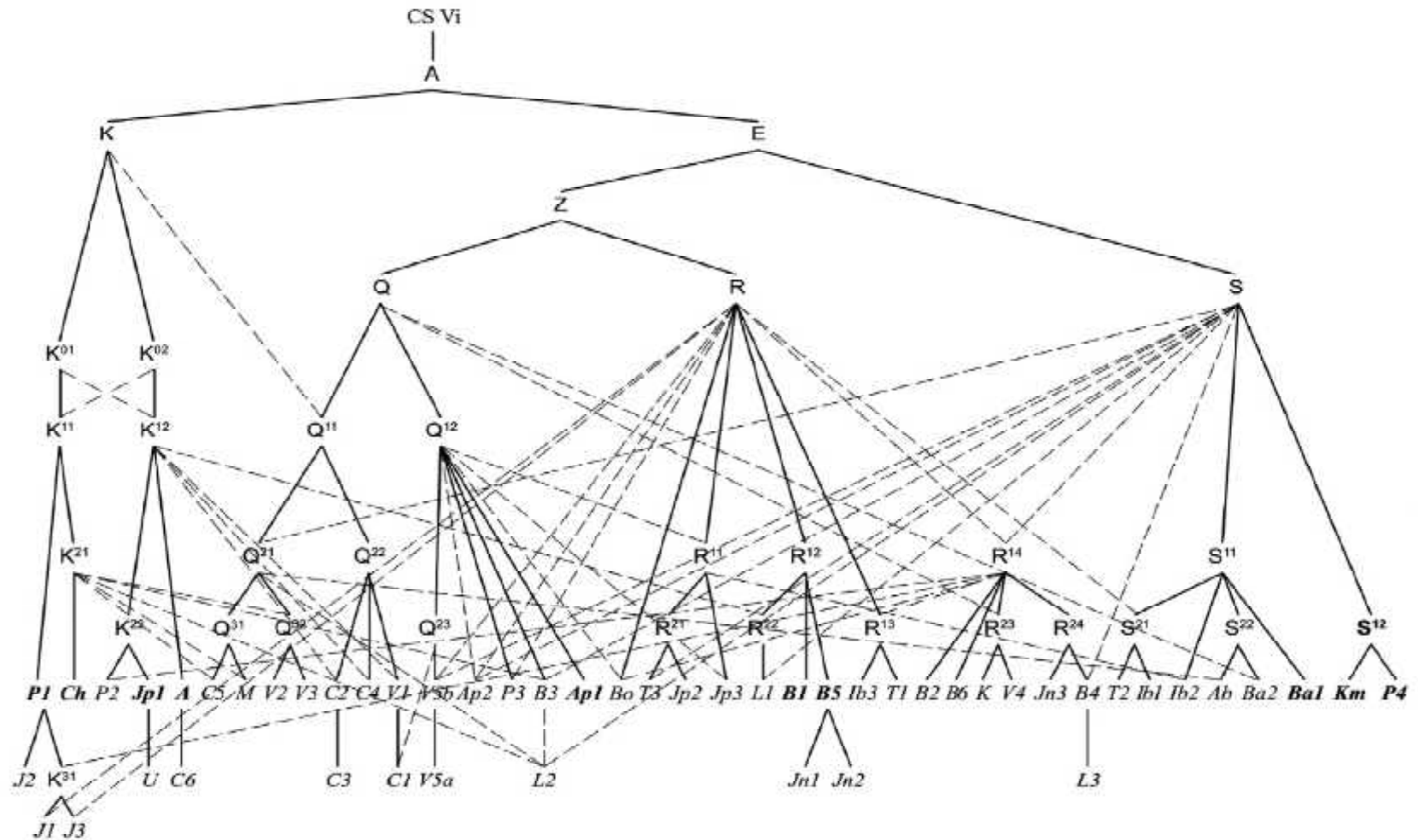

Textgenealogie

- Stemmatik
- Kladistik
- Kladogramm

Hypothetisches Stemma der Handschriften zu Carakasamhitā Buch 3, Kapitel 8 (Philipp A. Maas)

Ich danke Ihnen für Ihre
Aufmerksamkeit.